

PRIKLAUSOMŲ NUO ALKOHOLIO VYRŲ ŽMONŲ PSICHOLOGINĖS SAVIJAUTOS RODIKLIAI IR JŲ SĄSAJOS SU SAVIGALBOS GRUPIŲ LANKYMU

Justina Kaliatkaitė^{1,2}, Laima Bulotaitė¹, Birutė Pajarskienė²

¹Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Klinikinės psichologijos katedra, ²Higienos instituto Sveikatos tyrimų centras

Santrauka

Tyrimo tikslas – ištirti priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinę savijautą ir nustatyti jos sąsajas su savigalbos grupių lankymu.

Tyrimo medžiaga ir metodai. Psichologinė savijauta įvertinta ištyrus suvokiamos gerovės ir situoktinių tarpusavio santykių ypatumus nusakančius rodiklius: darną, lankstumą, komunikaciją, pasitenkinimą, netiesioginę priklausomybę. Tyrimė dalyvavo 104 priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonos ir 30 moterų, kurių vyrai neturi priklausomybės nuo alkoholio. Atliekant tyrimą taikytos tokios metodikos: suvokiamos gerovės vertinimo klausimynas (*Perceived Wellness Survey*), Adaptacijos ir darnos šeimoje vertinimo skalės (*Family Adaptation and Cohesion Evaluation Scales – FACES IV*), Spano ir Fišerio netiesioginės priklausomybės skalė (*Spann-Fischer Codependency Scale*) bei demografinių-socialinių duomenų anketa.

Rezultatai ir išvados. Nustatyta, kad priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinės savijautos rodikliai yra blogesni nei moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo. Aptikta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp savigalbos grupes lankančių ir nelankančių moterų psichologinės savijautos rodiklių. Kada abu situoktiniai lanko savigalbos grupes, jų tarpasmeninių santykių ypatumus atskleidžiantys rodikliai geresni nei tuomet, kai savigalbos grupes lanko tik žmona. Savigalbos grupių lankymo trukmė su tiriamųjų netiesiogine priklausomybe susijusi neigiamu koreliaciniu ryšiu, o su kitais psichologinės savijautos rodikliais – teigiamu. Šių moterų pasitenkinimas šeima teigiamu ryšiu yra susijęs su vyrų blaivaus gyvenimo trukme.

Raktažodžiai: priklausomo nuo alkoholio vyro žmona, psichologinė savijauta, suvokiama gerovė, tarpusavio santykių ypatumai, netiesioginė priklausomybė, savigalbos grupės.

ĮVADAS

Oficiali statistika – alkoholio toksinio poveikio, ūmių intoksikacijų, alkoholinių psichozių, registruotų priklausomybės diagnozių atvejų, susižalojimų būnant neblaiviam bei mirčių rodikliai – leidžia spręsti apie priklausomybės nuo alkoholio poveikį visuomenės sveikatai. Tačiau priklausomybė nuo alkoholio visuomenės sveikatą veikia ir netiesiogiai. Paradoksalu, bet prarasdamas savo gyvenimo kontrolės galimybę priklausomas nuo alkoholio asmuo įgyja vis didesnę

kontrolę jį supančių artimųjų atžvilgiu. Jis tampa šeimos gyvenimo ašimi.

Moterys, ištekancios už nuo alkoholio priklausomų vyrų, jau nuo dvidešimto šimtmečio vidurio pradėjo traukti mokslininkų dėmesį. Pirmieji šios srities tyrimai buvo atlikti aprašant ir analizuojant klinikiškus atvejus. Šių tyrimų autoriai, tirdami priklausomas nuo alkoholio vyrų žmonas, išvelgė patologinių jų asmenybės bruožų, jas vertino kaip vieną svarbiausių grandžių vyro priklausomybės etiologijoje [1, 2, 3]. Atkreiptas dėmesys į didelę tokių šeimų skyrybų riziką [4]. Ilgainiui šių moterų psichikos sveikatos problemos ir psichosomatiniai sutrikimai imti sieti su ilgalaikiu stresu, patiriamu dėl gyvenimo su nuo alkoholio priklausomu asmeniu [5, 6, 7]. Tyrėjų dėmesys nukrypo į vyro priklausomybės nuo alkoholio poveikį šeimos narių santykiams. Praėjusio amžiaus aštuntajame dešimtmetyje įsigalėjusi funkcionalistinė šeimos sistemų teorija stipriai pakeitė

Adresas susirašinėti: Justina Kaliatkaitė,
Higienos instituto
Sveikatos tyrimų centras,
Etmonų g. 3/6, 01305 Vilnius.
El. p. juste@dmc.lt

iki tol vyravusią priklausomo nuo alkoholio asmens šeimos sampratą. Remiantis šia teorija teigiama, kad šeimos nariai yra lygiaverčiai sistemos komponentai, kurie vadovaudamiesi šeimos taisyklėmis siekia bendro tikslo – santykinai pastovios vidinės aplinkos šeimoje. Tai paaiškina, kodėl daugumai šeimų, susikūrusių palyginti stabiliai gyvenimo su geriančiu vyru rutiną, pastarojo sprendimas gyventi blaiviai atneša daug naujų ir sudėtingų problemų [8, 9]. Į priklausomybę nuo alkoholio pažvelgta kaip į visos šeimos ligą. Pradėti priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonoms būdingos netiesioginės priklausomybės tyrimai [7]. Netiesioginė priklausomybė – tai savo individualybės, asmenybės praradimas, pasižymintis atviros jausmų raiškos ir veiksmų autonomijos stoka, asmeninės vertės suvokimu per santykio su priklausomu nuo alkoholio vyru prizmę [10, 11].

Naujausiais priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių tyrimais gilinamasi į šių moterų psichologinę savijautą, suvokiamą gerovę, tarpasmeninius santykius su vyru [12, 13, 14, 15]. Tiriamos šių moterų taikomos įveikos strategijos ir jų sąsajos su psichikos sveikata [16, 17, 18]. Šeimose, kurių narys yra priklausomas nuo alkoholio, itin aktuali fizinio ir psichologinio smurto problema [19, 20, 21, 22, 23]. Tęsimos priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonoms būdingos netiesioginės priklausomybės studijos [24, 25, 26].

Kadangi į priklausomybę nuo alkoholio žiūrima kaip į visos šeimos ligą, tai ir pagalba būtina kiekvienam šeimos nariui. Igyvendinant gydymo programas, atsižvelgiama į šeimos sistemos koncepciją [13, 27, 28, 29]. Priklausomybės ligų srities specialistai bendradarbiauja su savivalbos draugijomis [30, 31, 32]. Priklausomų nuo alkoholio asmenų artimiesiems skirtos *Al-Anon* savivalbos grupės. Ši 1951 m. JAV įkurta savivalbos draugija sparčiai išplito: 2005 m. 115 pasaulio valstybių buvo užregistruota apie 24 tūkst. *Al-Anon* grupių [33]. 2003 m. JAV ir Kanadoje atliktos apklausos duomenimis, daugiau nei pusę visų šias grupes lankančių priklausomų nuo alkoholio asmenų artimųjų sudaro sutuoktiniai, beveik pusė narių draugijoje lankosi ilgiau nei 10 metų [34]. Grupės lanko tiek tie, kurių artimasis geria, tiek ir tie, kurių artimasis gyvena blaiviai jau daugelį metų.

Al-Anon programoje akcentuojamas įsitikinimų ir požiūrio į priklausomybę nuo alkoholio keitimas, netiesioginės priklausomybės mažinimas, asmeninė priklausomo asmens artimojo gerovė [35]. Šių tikslų siekiama atvirai dalijantis patirtimi, emocinėmis reakcijomis ir įveikos strategijomis [36]. Neilgai trukus, kai įsikūrė draugija, buvo pradėta kalbėti apie

šių savivalbos grupių naudą. Pirmuose moksliniuose darbuose buvo nurodoma, kad lankydamas savivalbos grupes priklausomo nuo alkoholio vyro žmona vėl pradeda situaciją suvokti kaip struktūruotą, savo elgesį – kaip tikslingą, o šeimą – kaip priklausančią tam tikrai grupei [1, 36]. Šiuolaikinių mokslinių tyrimų rezultatai atskleidžia, kad *Al-Anon* lankančių priklausomų nuo alkoholio asmenų artimųjų emocinė būseną pagerėja, sumažėja depresiškumas, jiems pavyksta išvengti nemažai asmeninių problemų, susijusių su priklausomojo gėrimu [10, 13, 38]. Pabrėžiama reguliaraus ir ilgalaikio savivalbos grupių lankymo svarba. *Al-Anon* grupių lankymo trukmė su priklausomų nuo alkoholio asmenų artimųjų išgyvenamu stresu susijusi neigiamu koreliaciniu ryšiu, o su savigarpa – teigiamu [36]. Problemos universalumo suvokimas, vienišumo jausmo, kylančio susidūrus su priklausomybės problema, mažėjimas, informacijos ir žinių apie priklausomybę, kaip apie visos šeimos ligą, kaupimas, socialinių įgūdžių lavėjimas, grupės sutelktumo jausmas, katarsis, sąlytis su egzistenciniais dalykais – pozityvius savivalbos grupes lankančių priklausomų asmenų artimųjų psichologinės savijautos bei gerovės pokyčius lemiantys veiksniai [30, 39, 40]. Visgi nors bendradarbiavimas tarp savivalbos grupių narių ir specialistų abipusis, atlikta palyginti nedaug sistemingų šių grupių veiksmingumo studijų. Tai glaudžiai susiję su tuo, jog atviri savivalbos grupių susirinkimai, kuriuose gali dalyvauti asmenys, neturintys priklausomų nuo alkoholio artimųjų, savo vidine dinamika kokybiškai skiriasi nuo uždarytų [40].

Lietuvoje *Al-Anon* savivalbos grupės veikia jau dvidešimt metų. Šias grupes lankantys priklausomų nuo alkoholio asmenų artimieji susilaukia vis didėjančio žiniasklaidos ir tyrėjų dėmesio. Tačiau publikuotų mokslinių darbų, skirtų *Al-Anon* grupes lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinėms ir socialinėms problemoms tirti, itin stinga. **Tyrimo tikslas** – ištirti priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinę savijautą ir nustatyti jos sąsajas su savivalbos grupių lankymu.

TYRIMO OBJEKTAS IR METODAI

Tiriamieji. Tyrime dalyvavo priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonos ir moterys, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo. Šiame tyrime „priklausomo nuo alkoholio vyro žmona“ – tai moteris, gyvenanti kartu su priklausomu nuo alkoholio vyru, neatsižvelgiant į tai, ar santykiai su vyru yra įteisinti formaliai, ar ne.

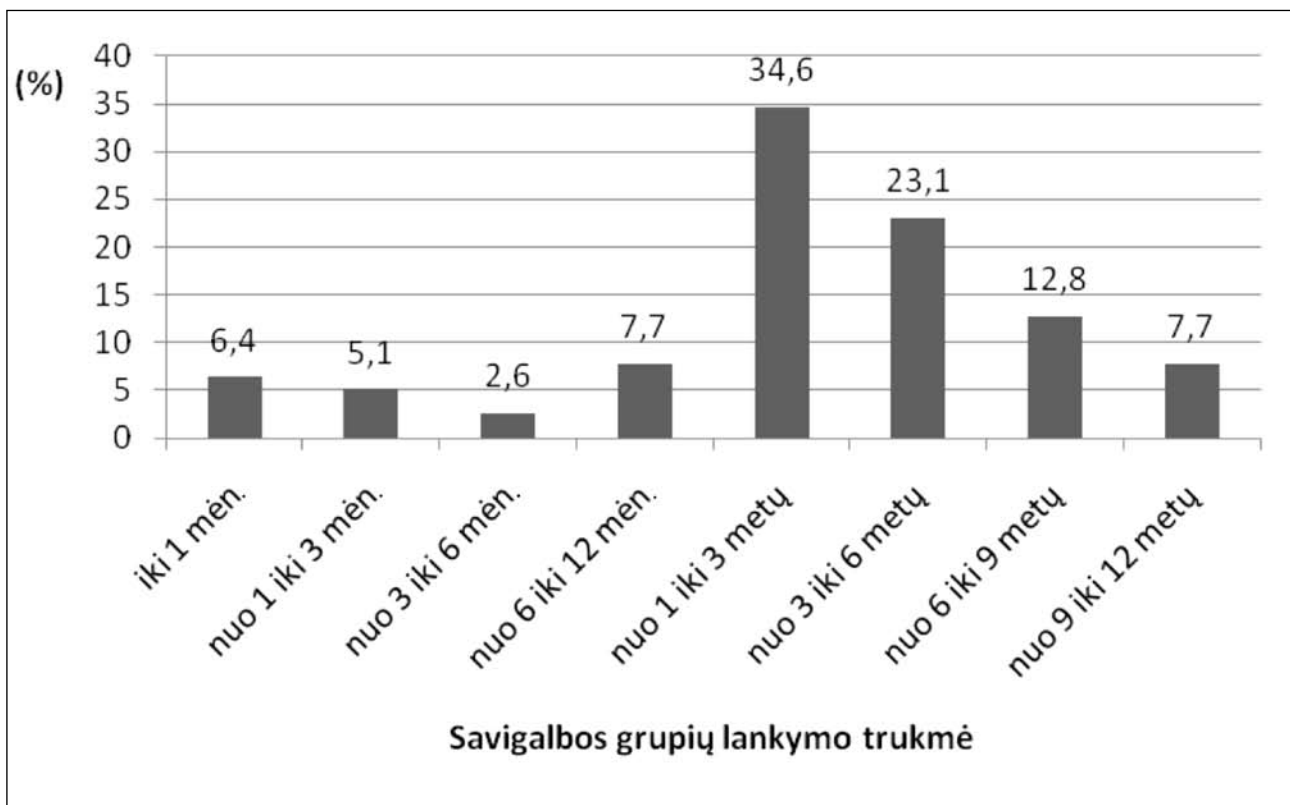
Tiriamosios suskirstytos į tris grupes:

1. *Tiriamoji grupė* – *Al-Anon* savivalbos grupės lankančios priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonos (N = 74). Susisiekta su visomis Lietuvoje veikiančiomis grupėmis. Tyrimo metu Lietuvoje veikė 17 *Al-Anon* grupių: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Biržuose, Anykščiuose, Jurbarko, Šalčininkuose, Jonavoje, Kybartuose, Mažeikiuose, Raseiniuose, Telšiuose, Plungėje, Kazlų Rūdoje ir Druskininkuose. Kai kurios iš jų savo veiklą buvo laikinai pristabdžiusios, todėl tirti moterų duomenys iš 13 *Al-Anon* grupių. Šios tiriamųjų grupės apklausa atlikta 2009 m. vasario–gegužės mėn. Iš 100 išdalytų anketų grįžo 85. 11 respondenčių rezultatai į duomenų analizę neįtraukti, nes anketos buvo užpildytos nenuosekliai. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal savivalbos grupių lankymo trukmę pavaizduotas 1 pav. Didžioji dalis tirtų moterų *Al-Anon* savivalbos grupes lanko daugiau nei vienus metus: 34,6 proc. – nuo 1 iki 3 metų, 23,1 proc. – nuo 3 iki 6 metų, 12,8 proc. – nuo 6 iki 9 metų, 7,7 proc. – nuo 9 iki 12 metų.
2. *Kontrolinė grupė (I)* – *Al-Anon* savivalbos grupių nelankančios moterys, kurių vyrai daugiau nei

metus gyvena blaiviai ir lanko AA savivalbos grupes (N = 30).

Šios tiriamųjų grupės apklausa atlikta 2009 m. balandžio mėn. atsitiktinai pasirinktose dviejose Vilniuje veikiančiose AA savivalbos grupėse „Dvylika“ ir „Šviesa“. Apklausa atlikta tarpininkaujant priklausomiems nuo alkoholio vyrams, kurie anketas kartu su pildymo instrukcijomis perdavė savo žmonoms. Iš tiriamųjų buvo gautas informuotas sutikimas. Iš respondentėms įteiktų 45 anketų grąžintos 33. 3 anketos buvo užpildytos nenuosekliai ir į duomenų analizę neįtrauktos.

3. *Kontrolinė grupė (II)* – moterys, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo (N = 30). Šiai grupei priklausančios tiriamosios parinktos pagal tyrime jau apklaustų priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių amžių, socialinę-ekonominę padėtį, šeimos sudėtį. Iš šešiuose Lietuvos miestuose atsitiktinės atrankos būdu atrinktų 43 dalyvauti tyrime sutikusių moterų grįžo 39 anketos, kurių 9 į duomenų analizę nebuvo įtrauktos kaip nenuosekliai užpildytos dėl juose pateiktų netinkamų socialinių-ekonominių ir šeimos sudėties duomenų.

1 pav. Priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių pasiskirstymas pagal *Al-Anon* savivalbos grupių lankymo trukmę (proc.)

Tiriamųjų amžiaus vidurkiai bei standartiniai nuokrypiai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal grupes, amžiaus vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai

Tiriamųjų grupė	Tiriamieji N (proc.)	Amžius	
		M	SD
Tiriamoji grupė	74 (55,24)	44,26	8,096
Kontrolinė grupė (I)	30 (22,38)	44,59	9,597
Kontrolinė grupė (II)	30 (22,38)	39,92	6,854

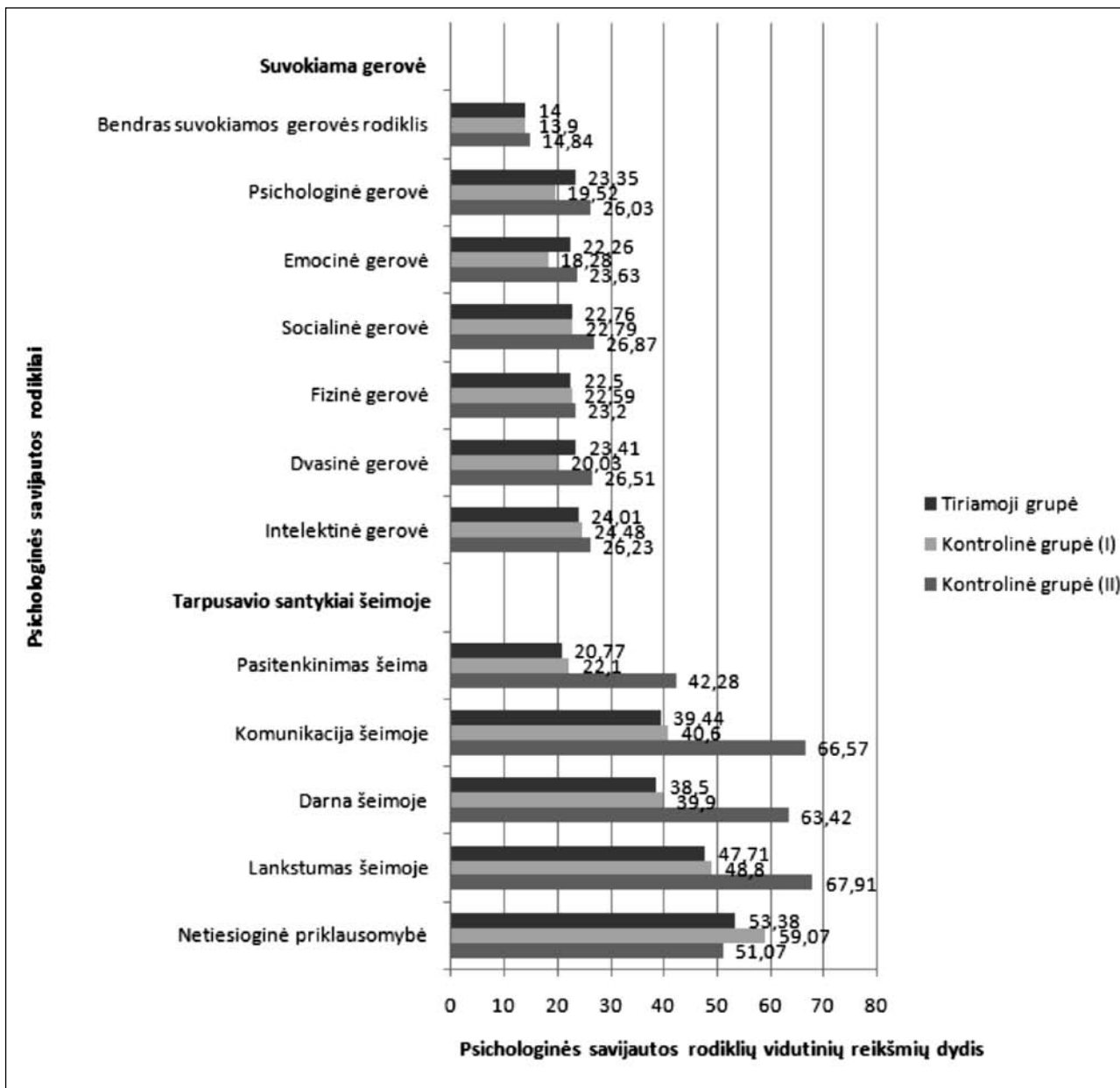
Tyrimo metodai. Psichologinė savijauta tirta nuostatant suvokiamos gerovės ir sutuoktinių tarpusavyo santykių rodiklius. Naudota demografiniams-socialiniams tiriamųjų rodikliams tirti skirta anketa (36 klausimai) ir taikytos 3 metodikos:

1. *Suvokiamos gerovės vertinimo klausimynas (Perceived Wellness Survey)* (T. Adams ir kt., 1997) [41]. Į lietuvių kalbą klausimyną išvertė ir adaptavo M. Balaišis [42]. Šis klausimynas skirtas gerovei psichologinėje, emocinėje, socialinėje, intelektinėje, fizinėje ir dvasinėje srityse vertinti. Metodika galima įvertinti bendrą suvokiamą gerovę arba atskiras jos sritis pavieniui. Klausimyną sudaro 36 teiginiai. Atsakymams skirta 6 balų Likerto skalė, kurioje 1 balas reiškia „labai stipriai nepritariu“, 6 – „labai stipriai pritariu“. Apskaičiuotas šiame tyrime naudoto klausimyno vidinis suderinamumas (Kronbacho alfa) lygus 0,73. Skirtingas suvokiamos gerovės sritis matuojančių poskalių vidinis suderinamumas: psichologinės srities – 0,69, socialinės – 0,76, emocinės – 0,70, fizinės – 0,65, dvasinės – 0,68 ir intelektinės – 0,74.
2. *Adaptacijos ir darnos šeimoje vertinimo skalės (Family Adaptation and Cohesion Evaluation Scales – FACES IV)* (D. H. Olson, D. M. Gorrall, J. W. Tiesel, 2006) [43]. Klausimynas skirtas suvokiamai šeimos darnai, lankstumui, komunikacijos ypatumams ir pasitenkinimui šeima vertinti. Jį sudaro 62 teiginiai apie šeimą. Juos tiriamasis turi įvertinti pagal penkiabalę Likerto skalę: nuo 1 balo – „visiškai nesutinku“ iki 5 – „visiškai sutinku“. Klausimynas anksčiau Lietuvoje naudotas nebuvo. Į lietuvių kalbą jį išvertė J. Kaliatkaitė (2009 m.). Gautas klausimyno kūrėjų leidimas bei paskatinimas jį versti ir metodiką taikyti tyrimo tikslais. Tyrimo rezultatai įtraukti į tarptautinę metodikos autorių duomenų bazę. Atliekant tyrimą apskaičiuotas klausimyno vidinis suderinamumas (Kronbacho alfa) lygus 0,88.
3. *Spano ir Fišerio netiesioginės priklausomybės skalė (Spann-Fischer Codependency Scale)* (J. L. Fischer ir kt., 1991). Tai 16 Likerto skalių klausimynas, kuriuo netiesioginė priklausomybė vertinama pernešygos stipraus susitelkimo į išorę (už savasties ribų), atviros jausmų raiškos stokos ir pastangų per santykius su kitais sužadinti tikslingumo jausmą aspektais [11]. Atsakymai vertinami balais nuo 1 – „visiškai nesutinku“ iki 6 – „visiškai sutinku“. Skalė anksčiau Lietuvoje naudota nebuvo. Į lietuvių kalbą klausimyną išvertė J. Kaliatkaitė (2007 m.). Versti šią skalę specialaus leidimo nereikia, nes jos kūrėjai yra davę viešą leidimą šią metodiką taikyti moksliniais tikslais. Į lietuvių kalbą išverstos skalės vidinis suderinamumas (Kronbacho alfa) – 0,86.

Duomenų analizė. Duomenys apdoroti standartiiniu statistiniu SPSS 17.0 PC programų paketu. Pirmajame duomenų analizės etape taikant Šapiro ir Vilko (*Shapiro-Wilk*) *W* normalumo kriterijų buvo nustatytas psichologinės savijautos kintamųjų skirstinio tipas (reikšmingumo lygmeniu α pasirinkta 0,05). Siekiant nustatyti skirtumus tarp tiriamajai ir kontrolinėms grupėms priklausančių respondenčių psichologinės savijautos rodiklių buvo naudoti Kruskalio ir Voliso (*Kruskal-Wallis*) bei Mano ir Vitnio (*Mann-Whitney*) statistiniai neparametriniai kriterijai. χ^2 homogeniškumo statistinis kriterijus taikytas svarsčiusių apie skyrybas tiriamųjų dažniui nustatyti. Spirmano (*Spearman*) koreliacijos koeficientas naudotas psichologinės savijautos rodiklių sąsajoms su vyro blaivaus gyvenimo trukme ir savivalbos grupių lankymo trukme nustatyti. Savivalbos grupės lankančių moterų psichologinės savijautos rodikliai pagal esamą vyro santykį su alkoholiu palyginti pritaikius Mano ir Vitnio statistinį kriterijų.

REZULTATAI

Tiriamajai ir kontrolinėms grupėms priklausiusių tiriamųjų psichologinės savijautos rodiklių vidutinės reikšmės pavaizduotos 2 pav. Įvertinus bendras respondenčių psichologinės savijautos rodiklių vidutinės reikšmės grupėse, galima teigti, kad dauguma atvejų savivalbos grupės lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių suvokiamos gerovės ir atskirų jos sričių rodikliai yra aukštesni nei savivalbos grupių nelankančių moterų, bet žemesni nei moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo. Tarpusavyo santykius šeimoje nusakantys rodikliai (išskyrus netiesioginę priklausomybę) tiriamojoje grupėje

2 pav. Psichologinės savijautos rodikliai tiriamojoje bei kontrolinėse grupėse pagal vidutines reikšmes

žemesni nei kontrolinėse grupėse. Moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo, psichologinės savijautos rodikliai (išskyrus netiesioginę priklausomybę) aukštesni nei priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių, neatsižvelgiant į tai, ar jos savivalbos grupes lanko, ar ne. Savivalbos grupes lankančių moterų netiesioginė priklausomybė yra žemesnė nei šių grupių nelankančiųjų, tačiau aukštesnė nei moterų, kurių vyrai nėra priklausomi nuo alkoholio.

Nustatyta, kad savivalbos grupes lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinė, emocinė ir dvasinė gerovė bei netiesioginė priklausomybė statistiškai reikšmingai skiriasi nuo savivalbos grupių lankymo patirties neturinčių priklausomų

nuo alkoholio vyrų žmonių. Savivalbos grupes lankančių moterų psichologinė, emocinė ir dvasinė gerovė aukštesnė, o netiesioginė priklausomybė silpnesnė nei I kontrolinei grupei priklausiusių tiriamųjų (2 lentelė). Tyrimo rezultatai parodė, kad savivalbos grupes lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinės savijautos rodikliai statistiškai reikšmingai skiriasi nuo moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo. Priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinė, socialinė, dvasinė ir intelektualinė gerovė statistiškai reikšmingai žemesnė, o darna, lankstumas, komunikacija šeimoje ir pasitenkinimas šeima mažesni nei II kontrolinei grupei priklausiusių respondenčių.

2 lentelė. Tiriamosios grupės ir kontrolinių grupių respondentų psichologinės savijautos rodiklių palyginimas

Psichologinės savijautos rodikliai	p reikšmės	
	Kontrolinė grupė (I)	Kontrolinė grupė (II)
Suvokiama gerovė	0,391	0,163
Psichologinė gerovė	0,019*	0,002
Emocinė gerovė	0,006	0,159
Socialinė gerovė	0,290	0,000
Fizinė gerovė	0,741	0,463
Dvasinė gerovė	0,010	0,007
Intelektinė gerovė	0,879	0,006
Darna	0,792	0,000
Lankstumas	0,534	0,000
Komunikacija	0,440	0,000
Pasitenkinimas	0,219	0,000
Netiesioginė priklausomybė	0,005	0,237

*Paryškintos statistiškai reikšmingus skirtumus nurodančios p reikšmės, reikšmingumo lygmeniu $\alpha = 0,05$.

89,7 proc. savivalbos grupės lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių nurodė, kad joms teko pagalvoti apie skyrybas. Galimas skyrybas su vyru svarsčiusių moterų tiriamojame grupėje statistiškai reikšmingai daugiau nei kontrolinėje grupėje (II) ($\chi^2 = 39,666$, $p = 0,000$). Tiriama ir kontrolinė (I) grupės šiuo aspektu statistiškai reikšmingai nesiskiria ($\chi^2 = 1,272$, $p = 0,259$).

Savivalbos grupės lankančių moterų psichologinės savijautos rodikliai buvo palyginti pagal esamą vyro santykį su alkoholiu. Nustatyta, kad moterų, kurių vyrai ilgiau nei metus gyvena blaiviai ir lanko AA savivalbos grupes, tarpusavio santykius su sutuoktiniu atskleidžiantys rodikliai geresni nei respondentų, kurių vyrai negyvena blaiviai: didesnė darna ($p = 0,004$, $p < 0,05$) ir lankstumas ($p = 0,000$, $p < 0,05$) šeimoje, veiksmingesnė komunikacija ($p = 0,001$, $p < 0,05$), aukštesnis pasitenkinimas šeima ($p = 0,000$, $p < 0,05$), silpnesnė netiesioginė priklausomybė ($p = 0,021$, $p < 0,05$).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vyro blaivaus gyvenimo trukmę ir jų žmonių pasitenkinimą šeima sieja statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys. Kuo ilgiau vyrai gyvena blaiviai, tuo jų žmonių pasitenkinimas šeima didesnis. Vyro blaivaus gyvenimo trukmė su kitais psichologinės savijautos konstruktais statistiškai reikšmingai nėra susijusi (3 lentelė).

Tyrimo rezultatai parodė, kad *Al-Anon* lankymo trukmę su bendra suvokiama gerove, psichologine, emocine ir dvasine jos dimensijomis sieja vidutinio stiprumo teigiama koreliacija, su socialine, fizine,

intelektine gerovės dimensijomis ir darna, lankstumu bei pasitenkinimu šeima – silpnos teigiamos koreliacijos (3 lentelė). Kuo didesnė savivalbos grupių lankymo trukmė, tuo aukštesnė bendra suvokiama psichologinė, emocinė, socialinė, fizinė, dvasinė, intelektualinė gerovė, didesnė darna ir lankstumas šeimoje bei didesnis pasitenkinimas šeima. *Al-Anon* lankymo trukmę ir netiesioginę priklausomybę sieja vidutinio stiprumo neigiama koreliacija: kuo didesnė *Al-Anon* grupių lankymo trukmė, tuo silpnesnė netiesioginė priklausomybė.

3 lentelė. Psichologinės savijautos rodiklių ir savivalbos grupių lankymo trukmės bei vyro blaivaus gyvenimo trukmės sąsajos

Psichologinės savijautos rodikliai	<i>Al-Anon</i> grupių lankymo trukmė (N = 78)	Vyro blaivaus gyvenimo trukmė (N = 42)
Suvokiama gerovė	0,613**	0,069
Psichologinė gerovė	0,415**	0,042
Emocinė gerovė	0,510**	0,089
Socialinė gerovė	0,376**	0,057
Fizinė gerovė	0,345**	0,085
Dvasinė gerovė	0,565**	0,141
Intelektinė gerovė	0,396**	0,169
Darna	0,247*	0,042
Lankstumas	0,308**	0,116
Komunikacija	0,220	0,171
Pasitenkinimas	0,276*	0,289**
Netiesioginė priklausomybė	-0,408**	0,060

*Pažymėtos reikšmingos koreliacijos ($p < 0,01$); **pažymėtos reikšmingos koreliacijos ($p < 0,05$).

REZULTATŲ APTARIMAS

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad savivalbos grupės lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinė savijauta skiriasi nuo savivalbos grupių nelankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių bei moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo. Nustatyta, kad savivalbos grupės lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinės savijautos rodikliai, tiek atspindintys moterų suvokiama gerovę, tiek jų tarpasmeninių santykių su vyru ypatumus, prastesni nei moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo. Šie duomenys patvirtina kitų autorių gautus rezultatus [12, 44, 45, 46]. Panašių rezultatų galima buvo tikėtis, nes jau pirmųjų priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių tyrimų rezultatai parodė, jog šios moterys sudaro specifinę tiriamųjų grupę, besiskiriančią nuo bendrosios populiacijos moterų. Progresuojant vyro priklausomybei

nuo alkoholio, jis pats ir visa jo šeima susiduria su vis gausesnėmis bei rimtesnėmis nekontroliuojamo gėrimo pasekmėmis. Konfliktai tarp sutuoktinių tampa vis dažnesni, komunikacija vis labiau skursta, o tai savo ruožtu didina emocinį atstumą – darna šeimoje mažėja. Priklausomų nuo alkoholio asmenų šeimoms charakteringos itin rigidiškos alkoholio vartojimą ir su juo susijusį priklausomojo elgesį pateisinančios šeimos taisyklės, kurios vis labiau įsigalėdamos šeimoje mažina lankstumą [7]. Tai glaudžiai susiję su asmens suvokiama gerove, kuriai bendras šeimos klimatas yra vienas stipriausių tiesioginių poveikį darančių socialinio gyvenimo aspektų [43].

Tyrimu nustatytą aukštesnę savivalbos grupes lankančių moterų psichologinę, emocinę ir dvasinę gerovę, palyginti su savivalbos grupių nelankančių moterų tais pačiais rodikliais, galima paaiškinti tuo, kad požiūrio į priklausomybės nuo alkoholio ligą ir šių nuostatų keitimas, netiesioginės priklausomybės mažinimas, orientacijos „į save“ stiprinimas, dvasinis augimas bei asmeninis tobulėjimas yra pagrindiniai *Al-Anon* savivalbos grupių siekiniai [35].

Galimas skyrybas su vyru svarsčiusių moterų yra daugiau tarp savivalbos grupes lankančių priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių nei tarp moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio. Vyro priklausomybė santuokai būtiną stabilų, intymų, abipusį ryšį, sudarantį sąlygas abiem partneriams šeimoje saugiai tenkinti emocinius, socialinius ir fiziologinius poreikius, itin apsunkina. Faktas, kad moterys yra svarsčiosios apie skyrybas, byloja, jog sutuoktinių santykiai yra problemiški. Santuokos, kuriose esama priklausomybės nuo alkoholio, priklauso padidėjusios skyrybų rizikos grupei [47]. Didžioji dalis priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių pripažįsta, kad joms teko mąstyti apie skyrybas, tačiau konkrečių veiksmų niekada nesiėmė. Tai galima bandyti aiškinti baime prarasti šeimos socialinį statusą, traumuoti vaikus, patirti intymų santykių pabaigą, atsidurti sudėtingoje finansinėje situacijoje, žengti prieš visuomenėje vyraujančias kultūrinės ir religines nuostatas [4, 47]. Priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonoms būdinga netiesioginė priklausomybė taip pat gali būti susijusi su ryžto skirtis stoka.

Esamas vyro santykis su alkoholiu turi įtakos savivalbos grupes lankančių moterų psichologinei savijautai. Nustatyta, kad moterų, kurių vyrai ilgiau nei metus gyvena blaiviai ir lanko AA savivalbos grupes, tarpusavio santykių su sutuoktiniu rodikliai geresni nei moterų, kurių vyrai negyvena blaiviai: didesnė darna ir lankstumas šeimoje, veiksmingesnė

komunikacija, aukštesnis pasitenkinimas šeima, silpnesnė netiesioginė priklausomybė. Su sutuoktinių tarpusavio santykių kokybe glaudžiai susijusi ir priklausomo vyro blaivybės trukmė. Tyrimo rezultatai parodė, kad vyrų blaivaus gyvenimo trukmę ir jų žmonių pasitenkinimą šeima sieja teigiama koreliacija. Galima manyti, kad moterų pasitenkinimas šeima juo didesnis, juo ilgiau jų priklausomi nuo alkoholio vyrai gyvena blaiviai. Remiantis šiais duomenimis galima kelti prielaidą, jog priklausomo nuo alkoholio vyro žmonai nepakanka lankyti savivalbos grupes, kad tarpasmeninės sąveikos su vyru taptų pozityvesnės. Kiti autoriai taip pat pabrėžia, kad tam būtini pokyčiai visoje šeimos sistemoje [7].

Remiantis šio tyrimo rezultatais galima teigti, kad juo ilgiau priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonos lanko savivalbos grupes, juo labiau gerėja jų psichologinė savijauta. Kuo ilgiau lankomos *Al-Anon* grupės, tuo aukštesnė moterų bendra suvokiama gerovė ir kiekviena jos sritis, didesni darna ir lankstumas šeimoje, aukštesnis pasitenkinimas šeima. Tai dera su Pasaulinės *Al-Anon* tarnybos biuro reguliariai atliekamų tyrimų rezultatais. Paskutiniojo tyrimo duomenimis, 87 proc. šias savitarpio pagalbos grupes reguliariai lankusių moterų psichikos sveikata ir gerovė pagerėjo [34, 48]. Tai galima aiškinti tuo, kad *Al-Anon* savivalbos grupių lankymas ugdo su suvokiama gerove itin glaudžiai susijusį gebėjimą problemose išžvelgti pozityvių, prasmingų dalykų, konvertuoti išgyventus sunkumus į vertingą patyrimą. Savivalbos grupių lankymas, sudarydamas sąlygas šiam gebėjimui augti, pozityviai veikia ir kelia suvokiamą gyvenimo gerovę [39].

IŠVADOS

1. Vyro priklausomybė nuo alkoholio turi įtakos žmonos psichologinei savijautai. Priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinė savijauta blogesnė nei moterų, kurių vyrai neturi problemų dėl alkoholio vartojimo.
2. Savivalbos grupių lankymas gerina priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių psichologinę savijautą. Savivalbos grupes lankančių moterų psichologinės, emocinės ir dvasinės gerovės rodikliai aukštesni, o netiesioginė priklausomybė žemesnė nei savivalbos grupių nelankančių moterų.
3. Kai abu sutuoktiniai lanko savivalbos grupes (žmonos – *Al-Anon*, vyrai – AA), žmonos tarpusavio santykiai su priklausomu nuo alkoholio vyru geresni nei tuomet, kai savivalbos grupes lanko tik moteris.

4. Ilgėjant priklausomų nuo alkoholio vyrų žmonių savivalbos grupių lankymo trukmei, suvokiama gerovė, darna ir lankstumas šeimoje bei pasitenkinimas šeima didėja, o netiesioginė priklausomybė silpnėja.
5. Ilgėjant priklausomų nuo alkoholio vyrų blaivaus gyvenimo trukmei, žmonos pasitenkinimas šeima didėja.

Straipsnis gautas 2010-05-18, priimtas 2010-06-17

Literatūra

- Day BR. Alcoholism and the family. *Marriage and Family Living*. 1961;23(3):253-258.
- Futterman S. Personality trends in wives of alcoholics. *Journal of Psychiatric Social Work*. 1953;23:37-41.
- Kalashian MM. Working with wives of alcoholics in an out-patient clinic setting. *Marriage and Family Living*. 1959;21(2):130-133.
- Straus R. Excessive drinking and its relationship to marriage. *Marriage and Family Living*. 1950;12(3):79-82,94.
- Downs WR. Alcoholism as a developing family crisis. *Family Relations*. 1982;31(1):5-12.
- Finney JW, Moos RH, Cronkite RC, Gamble W. A conceptual model of the functioning of married persons with impaired partners: spouses of alcoholic patients. *Journal of Marriage and the Family*. 1983;45(1):23-34.
- Wegscheider-Cruse Sh. Another chance: hope and health for alcoholic family. Palo Alto: Science and Behavior Books. 1981;46-49,53-57,80-103.
- Estes NJ, Hanson KJ. Sobriety: problems, challenges, and solutions. *American Journal of Psychotherapy*. 1980;256-266.
- Wiseman JP. The "home treatment": the first steps trying to cope with an alcoholic husband. *Family Relations*. 1980;29 (4):541-549.
- Bulotaitė L. Narkotikai ir narkomanija. Vilnius: Tyto alba, 2004.
- Fischer JL, Spann L, Crawford D. Measuring codependency. *Alcoholism Treatment Quarterly*. 1991;8:87-100.
- Dawson D, Grant BF, Chou SP, Stinson FS. The impact of partner alcohol problems on women's physical and mental health. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*. 2007;68(1):66-75.
- O'Farrell TJ, Fals-Stewart W. Alcohol abuse. *Journal of Marital and Family Therapy*. 2003;29(1):121-146.
- Peled E, Sacks I. The self-perception of women who live with an alcoholic partner: Dialoging with deviance, strength, and self-fulfillment. *Family Relations*. 2008;57:390-403.
- Sawant NS, Dave KP. Phenomenological and psychopathological attributes in wives of patients of alcohol dependence. *Indian Journal of Social Psychiatry*. 2006;22(1-2):65-68.
- Ajuha A, Orford J, Copello A. Understanding how families cope with alcohol problems in the UK west midlands sikh community. *Contemporary Drug Problems*. 2003;30(4):839-872.
- Zetterlind U, Hansson H, Aberg-Orbeck K, Berglund M. Effects of coping skills training, group support, and informatikon for spouses of alcoholics: A controlled randomized study. *Nordic Journal of Psychiatry*. 2001;55:257-262.
- Orford J, Dalton S, Hartney E, Ferrins-Brown M, Kerr C, Maslin J. The close relatives of untreated heavy drinkers: Perspectives on heavy drinking and its effects. *Addiction Research and Theory*. UK. 2002;10(5):439-463.
- Hines DA, Straus MA. Binge Drinking and Violence Against Dating Partners: The Mediating Effect of Antisocial Traits and Behaviors in a Multinational Perspective. *Aggressive Behavior*. 2007;33:441-457.
- Leonard KE. Alcohol's role in domestic violence: a contributing cause or an excuse? *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 2002;106(412):9-14.
- O'Farrell TJ, Murphy CM, Neavis TM, Hutton VV. Verbal aggression among male alcoholic patients and their wives in the year before and two years after alcoholism treatment. *Journal of Family Violence*. 2000;15(4):295-310.
- Quigley BM, Leonard KE. Alcohol and the continuation of early marital aggression. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. 2000;24(7):1003-1010.
- Stanley S. Interpersonal violence in alcohol complicated marital relationships. A study from India. *Journal of Family Violence*. 2008;23:767-776.
- Fuller JA, Warner RM. Family stressors as predictors of codependency. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*. 2000;126(1):5-22.
- Lindley NR, Giordano PJ. Codependency: predictors and psychometric issues. *Journal of Clinical Psychology*. 1999;55(1):59-64.
- Prest LA, Benson MJ, Protinsky HO. Family origin and current relationship influences on codependency. *Family Process*. 1998;37:513-528.
- Bischof GH, Richmond CJ, Case AR. Detoxification at home: A brief solution-oriented family systems approach. *Contemporary Family Therapy*. 2003;25(1):17-39.
- Kuenzler A, Beutler LE. Couple Alcohol Treatment Benefits Patients' Partners. *Journal of Clinical Psychology*. 2003;59(7):791-806.
- Saatcioglu O, Erim R, Cakman D. Role of family in alcohol and substance abuse. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*. 2006;60:125-132.
- Andresen AS, Bulotaitė L, Cortese CA ir kt. Savivalba ir organizacijos įkūrimas. Šeimoms, turintiems priklausomybės nuo narkotikų problemų, 2005. Prieiga per internetą: www.nkd.lt.
- Bulotaitė L. Priklausomybių anatomija. Narkotikai / alkoholis / lošimas / internetas / darbas / pirkimas. Vilnius: Tyto alba, 2009.
- Norvilas G. Alkoholikų artimieji atsisako savo gyvenimo, 2006. Prieiga per internetą: <http://www.medicina.lt/index.php?page=naujienos&view=naujiena&id=64119> [žiūrėta 2008 m. lapkričio 12 d.]
- Al-Anon. Fact sheet for professionals. Information about Al-Anon and Alateen (2005). Prieiga per internetą: <http://www.al-anon.org/pdf/S37.pdf>. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]
- Al-Anon / Alateen member survey, 2003. Prieiga per internetą: <http://www.al-anon.alateen.org/survey.html> [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]
- Al-Anon. Alkoholiko šeimos dilema. Vilnius: Rotas, 2004.
- Barber JG, Gilbertson R. Unilateral interventions for women living with heavy drinkers. *Social Work*. 1997;42(1):69-78.
- Jackson JK. The adjustment of the family to alcoholism. *Marriage and Family Living*. 1956;18(4):361-369.
- Rychtarik RG, McGillicuddy NB. Coping skills training and 12-Step facilitation for women whose partner has alcoholism: Effects on depression, the partner's drinking, and partner physical violence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 2005;73(2):249-261.
- Kingree JB, Thompson M. Mutual help groups, perceived status benefits, and well-being: A test with adult children of alcoholics with

- personal substance abuse problems. *American Journal of Community Psychology*. 2000;28(3):325-342.
40. Roth JD, Tan EM. Analysis of a Online Al-Anon Meeting. *Journal of Groups in Addiction & Recovery*. 2007;2(1):5-39.
41. Adams T, Bezner J, Steihardt M. The conceptualization and measurement of perceived wellness: integrating balance across and within dimensions. *American Journal of Health Promotion*. 1997;11(3):207-218.
42. Balaišis M. First year students adjustment at Vilnius University in Lithuania: The role of self-orientation, locus of control, social support and demographic variables. *Daktaro disertacija*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004.
43. Olson DH, Gorrall DM, Tiesel JW. *FACES IV Package*. Administration Manual. Life Innovations, Inc. Version 3/07, 2006.
44. Jacob L, Leonard KE, Haber JR. Family interactions of alcoholics as related to alcoholism type and drinking condition. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*. 2001;25(6):835-843.
45. Tarter ER. Personality of wives of alcoholics. *Journal of Clinical Psychology*. 1976;32(3):741-743.
46. Wills EM. Perceived health status, perceived stress, and family satisfaction of wives of alcoholics and of non-alcoholics. Austin: The University of Texas, Doctor Dissertation, 1990.
47. Waite LJ, Luo Y, Lewin AC. Marital happiness and marital stability: Consequences for psychological well-being. *Social Science Research*. 2009;38:201-212.
48. Al-Anon Presentation for Professionals. Member Survey Results. Al-Anon Family Groups Headquarters, 2007. Prieiga per internetą: <http://www.al-anon.alateen.org/pdf/AlAnonProfessionals.pdf> [žiūrėta 2010 m. balandžio 19 d.].

Psychological condition and its relation with mutual-help group attendance of wives of alcohol addicts

Justina Kaliatkaitė^{1,2}, Laima Bulotaitė¹, Birutė Pajarskienė²

¹Vilnius University, Faculty of Philosophy, Department of Clinical Psychology, ²Institute of Hygiene, Centre of Health Research

Summary

The aim of the study. A cross sectional research was conducted to examine the psychological condition of wives of alcohol addicts, and to assess its relation with an attendance of mutual-help groups.

Materials and methods. 104 wives of alcohol addicts and 30 women, whose husbands have no problems with alcohol usage, participated in the research. Psychological condition was measured with Perceived Wellness Survey, Family Adaptation and Cohesion Evaluation Scales (FACES IV), and Spann-Fischer Codependency Scale. Other social – psychological data about wives of alcohol addicts were gathered.

Results and Conclusions. Results indicated that psychological condition of wives of alcohol addicts is worse than women's, whose husbands have no problems with alcohol usage. Statistically significant differences between psychological condition of women, who attend mutual-help groups, and women, who do not attend these groups, were found. The indicators describing interpersonal relationships between spouses are higher when both of spouses attend mutual-help groups rather than only wife attends these groups. The duration of the mutual-help groups attendance is associated with co-dependency of wives of alcohol addicts by negative connection. Other indicators of

psychological condition of wives of alcohol addicts are associated with the duration of the mutual-help groups attendance by positive connection. The duration of alcohol addicted husband's sobriety and family satisfaction of their wives are associated by positive connection.

Keywords: wife of alcohol addict, psychological condition, perceived wellness, interpersonal interactions, codependency, mutual-help groups.

Correspondence to Justina Kaliatkaitė,
Institute of Hygiene,
Centre of Health Research,
Eitmonų 3/6, LT-01305 Vilnius, Lithuania.
E-mail: juste@dmc.lt

Received 18 May 2010, accepted 17 June 2010